

FORDÍTÁS

A szaknyelvi fordítók új segédeszköze az on-line „terminológiai kivonat”

A szakkifejezések elterjedése

Közismert tény, hogy egy szakcikk lefordításához nem elegendő az érintett két nyelv általános szókincsének és nyelvtanának ismerete. *Ismerni kell a szakterületet, valamint mindkét nyelv szakszókincsét is.* Felmérések szerint a szaknyelvi fordító munkaidejének mintegy 60%-át tölti a forrásnyelvi kifejezések célnyelvi megfelelőjének megkeresésével.

Nemcsak a használt terminusok mennyisége nő gyorsan, hanem egyre inkább differenciálódik egy-egy szakkifejezés értelme is a különböző tudományterületeken. Emellett rohamosan nő a mesterséges szavak: betűszavak, (akronimák) rövidítések stb. mennyisége. Egy amerikai szótár például már 103 ezer mesterséges szó értelmezését közli, de nyilvánvaló, hogy a legmodernebb szótár sem képes lépést tartani a gyors szónövekedéssel.

Felmerül a kérdés, vajon elkerülhetetlen-e ez a „terminus robbanás”? Mivel ennek oka inkább keresendő az emberi természetben, mint bármi másban, egyelőre reménytelennek látszik a megfékezésére irányuló minden kísérlet. Az akadályok leküzdéséhez tehát más utat kell keresni.

A szakkifejezések hozzáférhetősége

Sok javaslat született már a *szaknyelvi fordítás megkönnyítésére*. Ezek a következőképpen foglalhatók össze:

1. Lépéseket kell tenni annak érdekében, hogy megfelelő intézmények, szervezetek ellenőrizhessék a nyomtatásban megjelenő szakmai terminológia egységesítését.

2. Biztosítani kell, hogy a tudományos-technikai szakkifejezések szótáraiba minden lehetséges jelentés belekerüljön – a szakterület megjelölésével együtt.

3. Gyorsabban kell kiadni a szótárbővítéseket, függelékeket és ezzel csökkenteni azt az időt, amit a fordító a kifejezés megfelelőjének a különböző helyeken történő keresgélésével tölt el.

4. Könnyen hozzáférhetővé kell tenni a fordító számára a legújabb kiadású szótárakat, kézikönyveket.

5. A fordító ilyen körülmények között gyorsan elkészítheti a fordítandó szöveg ún. „terminus digest”-jét (terminológiai kivonátát).

Az első két feladat megoldása a szakterületek vezető szakembereire tartozik. A 3–5. pontokban foglaltak megvalósíthatók a számítógép segítségével. Ez úgy történhet, hogy a felhasználó a terminálon keresztül egy

olyan időosztásos üzemmódban dolgozó számítógéphez kapcsolódik, amely a szakszótárat tárolja és szótárhasználó, illetve karbantartó programja van.

Ma már különböző fordítóirodákban működnek ilyen on-line szótárak.

Automatizált terminológiai kivonat

A szaknyelvi fordító a cikk olvasásakor általában kigyűjti az ismeretlen szavakat, kifejezéseket, megkeresi ezek célnyelvi megfelelőjét, majd ennek a „személyi” szótárnak, a terminológiai kivonatnak a segítségével lát hozzá a tulajdonképpeni fordításhoz. Egy nyugatnémet fordítóirodában bevezetett automatizált terminológia kivonat-készítő rendszer segítségével 40%-kal sikerült csökkenteni a fordítók által elkövetett hibák számát, és 50%-kal nőtt a fordítói munka termelékenysége.

A terminológiai kivonat kívánságra előfordulási sorrendben vagy ábécé sorrendben jeleníthető meg. Lehetőség van a szerkesztésre is: törölni lehet a többször előforduló szavakat, módosítani lehet a jelentéseket. Nagyobb munkák fordításánál, több „személyi” szótárból egyetlen kivonat szerkeszthető össze természetesen ábécé sorrendben. *Igy elérhető, hogy az egyszerre dolgozó fordítók közös terminológiát használjanak.*

A rendszer alkalmazása

A rendszert úgy építették fel, hogy a számítástechnikában kevésbé jártas fordító, gépiró, szerkesztő stb. is *könnyűszerrel megtanulhassa kezelését*. A terminálon lévő speciális rendeltetésű nyomógombok segítségével hívható a szerkesztő program. A kivetített teljes szövegben a már kikeresett kifejezések kétszeres intenzitással világítanak. A terminál billentyűzete érintésre, hangtalanul működik. Az esetleges hibák könnyen javíthatók a fényceruzával, azonnal kijelölhetők vele a javítandó karakterek, a kihagyások, betoldások helye. Az így szerkesztett kivonat megőrződik és nyomtatott másolat is készíthető róla.

A rendszer nemcsak fordítóknak, hanem *tolmácsoknak is hasznos lehet*; lehetőséget nyújt arra, hogy előre meg lehessen ismerkedni a tolmácsolandó szakterület szókincsével.

/LIPPMANN, E. O.: On-line generation of terminological digests in language translation. An aid in terminology processing = IEEE Transactions on Professional Communication, 18. köt. 4. sz. 1975. p. 309–317./

(Valkó Péter)